

Lokal rammeplan for steinerbarnehagene

Innhold

Innledning	4
Steinerbarnehagenes verdigrunnlag	6
Tre grunnprinsipper i barnehagealder	8
Voksenrollen	10
Sansepleie	14
Rytmer	18
Lek	22
Danning	26
Medvirkning	30
Kulturformidling	34
Fagområdene	38
Digital praksis	42
Overganger	44
Veien videre i steinerskolen	46

Redaktør: Frode Thorjussen

Medforfattere: Rikke Kjensli og Mari Rise Knutsen

Design: Anagramdesign.no

Omslagsfoto: Freddy Wike

Trykk: Konsis, Oslo 2018

Innledning

Steinerbarnehagene i Norge tilbyr et pedagogisk alternativ til omlag 2 000 barn og deres foreldre. Retten til å bruke benevnelsen steinerbarnehage er beskyttet og skal godkjennes av Steinerbarnehageforbundet i Norge etter vedtektsfestede kriterier. Omtrent 50 barnehager spredt over hele landet er i dag godkjent som steinerbarnehager.

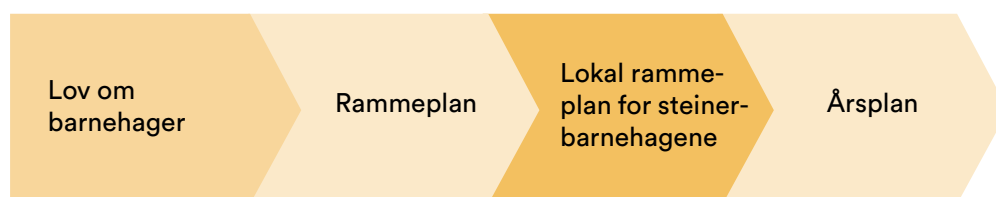

Barnehagens eier kan tilpasse rammeplanen til lokale forhold.

(Lov om barnehager § 2)

Lokal rammeplan for steinerbarnehagene beskriver vår tilpasning av *Rammeplan for barnehagen* (2017) til et pedagogisk miljø og er ikke geografisk begrenset. Målet er å beskrive steinerbarnehagenes pedagogiske grunnsyn og arbeidsmåter. Steinerbarnehagene er godkjent etter samme lovgiving og regelverk som andre offentlige og private barnehager i Norge, og er derfor underlagt den til enhver tid gjeldende *Lov om barnehager* og *Rammeplan for barnehagen*. Vår lokale rammeplan beskriver områder vi mener mangler i den offentlige rammeplanen og utdyper samtidig steinerbarnehagenes særtrekk som et lokalt tilpasset pedagogisk alternativ innenfor de juridiske rammene for barnehagedrift i Norge. På grunnlag av disse dokumentene og med utgangspunkt i egen praksis, utarbeider den enkelte barnehage sin årsplan for det pedagogiske arbeidet.

5

Det er et bevisst valg å ikke skrive utfyllende om Rudolf Steiners menneskesyn og antroposofi i denne planen, på samme måte som barns generelle utviklingstrekk heller ikke utdypes. Dette er godt beskrevet i andre kilder som er oppgitt i litteraturlisten.

Hvert kapittel i planen avrundes med en punktvis beskrivelse av medarbeidernes ansvar og oppgaver. Begrepet *medarbeidere* inkluderer alle som arbeider i steinerbarnehagene, uavhengig av utdanning og stilling.

Målgruppen for denne planen er ansatte i steinerbarnehager, barnehagelærerstudenter og myndigheter, samt foreldre og alle andre som ønsker et innblikk i en steinerpedagogisk barnehagepraksis.

Utgivelsen er finansiert av Steinerbarnehageforbundet i Norge og gjennomført i samarbeid med Steinerhøyskolen. Frode Thorjussen, høyskolelektor ved barnehagelærerutdanningen på Steinerhøyskolen, har vært ansvarlig redaktør. Rikke Kjensli fra Mikaelgården Steinerbarnehage og Mari Rise Knutsen fra Eventyrbrua Steinerbarnehage har vært hovedbidragsytere. I tillegg har ansatte ved Steinerhøyskolen og styret i Steinerbarnehageforbundet bidratt med kommentarer og innspill. Planen har vært på høring til alle landets steinerbarnehager.

Foto: Simon Jeppesen

Steinerbarnehagenes verdigrunnlag

Steinerpedagogikken har sitt utgangspunkt i Rudolf Steiners pedagogiske impuls og antroposofiens verdigrunnlag og menneskesyn. Ved å sette denne idehistoriske forankring i samspill med dagens forskning og vitenskapssyn, skapes grunnlaget for det som defineres som steinerpedagogikk i dag.

Steinerpedagogikken anerkjenner at mennesket har en åndelig dimensjon, noe som kommer til uttrykk i pedagogikken. Mennesket er mye mer enn det som synes, og det usynlige må også vektlegges ved utforming av pedagogikken. Dette skjer gjennom sterk vektlegging av en helhetlig pedagogikk hvor det kroppslige, følelsesmessige og kognitive får anledning til å stå i et balansert samspill. I dette samspillet brukes begrepene vilje, følelse og tanke både om de ulike områdene som betones, men også som en del av det utviklingspsykologiske perspektivet steinerpedagogikken er basert på. Rudolf Steiner var inspirert av antikkens utviklings- syn og baserte sin pedagogikk blant annet på Hippokrates' inndeling i 7-årsperioder. Dette perspektivet vektlegger et grunnleggende arbeid med motorisk og emosjonell utvikling som overordnet det rent kognitive i første 7-årsperiode, altså barnehagealderen. Forklart med andre ord er hånden og hjertet like viktige elementer i pedagogikken som intellektet.

Det er viktig å understreke at i dag er det utviklingspsykologiske perspektivet kun ett av flere perspektiv innen pedagogisk tekning. Nye perspektiver løser opp den hierarkiske tekningen om utvikling og tanken om det uferdige barnet som skal bli noe mer verdifullt først i voksenalderen. Mennesker, dyr, naturen og hele jorden som økosystem kan sees på som parter som står i en gjensidig avhengighet til hverandre. Rudolf Steiners ikke-materialistiske syn på verden har derfor mye til felles med flere nyskapende retninger innen dagens vitenskapsteori. En tydeliggjøring av disse perspektivene kan bidra til at steinerpedagogikken av i dag oppfattes som en bærekraftig pedagogikk for fremtiden.

Intensjonen om å verne om barnets individualitet og en grunnleggende interesse for å studere det enkelte barn, er også et kjennetegn ved steinerpedagogikkens mål om oppdragelse til frihet. Steinerpedagogikkens mål er å sette det enkelte barns helse og utvikling foran samfunnet og næringslivets skiftende behov.

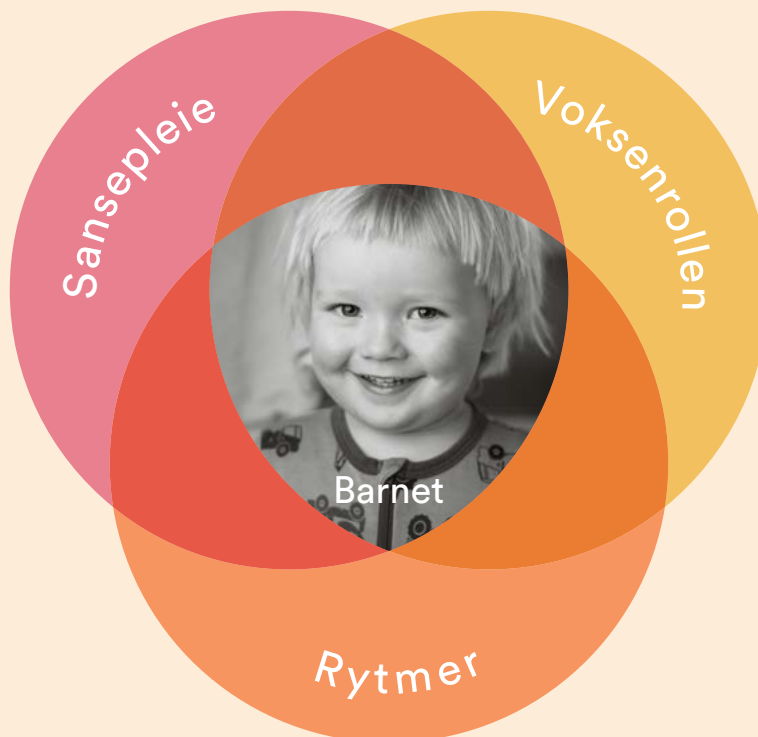
Steinerpedagogikken og denne planen fremskriver altså et holistisk kunnskapssyn. Den anerkjenner det tause, usynlige, følelsesmessige, kroppslige, sosiale eller kulturelle som en del av vår måte å tilegne oss kunnskap på. Et ensidig kognitivt kunnskapssyn tar ikke høyde for alle de formene for kunnskap som aktiveres under barns læring og utvikling.

Tre grunnprinsipper i barnehagealder

Steinerpedagogikken i barnehagealder hviler på tre sentrale grunnprinsipper som preger alt arbeid som foregår i barnehagen. I alle tre grunnprinsipper er den voksnes rolle og tilrettelegging samt evne til egen utvikling og danning tillagt stor vekt. Grunnprinsippene som vil bli presentert i de neste kapitler er;

- Forbilde og etterligning som utgangspunkt for voksenrollen
- Sansepleie som grunnlag for barnets helhetlige utvikling
- Rytmer som grunnlag for trygghet, forutsigbarhet og improvisasjon

Disse pedagogiske grunnprinsippene griper inn i hverandre og barnet og kan symboliseres slik:

Voksenrollen

I steinerbarnehagen legges det stor vekt på den voksnes rolle og arbeid. Det er helt avgjørende at den voksne har evne til å skape en tilstedeværende, varm og kjærlig relasjon til hvert enkelt barn. Et lite barn merker straks om den voksne har evnen til å dele fokus og oppmerksomhet. Gjennom et nærværende og lyttende vesen kan den voksne skape en trygg og kjærlig ramme for barnet. Det er alltid den voksne som er ansvarlig for relasjonen, og for å skape en trygg tilknytning og et godt samspill. Barnehagen skal være et trygt sted der barna blir møtt og støttet i sine individuelle uttrykk.

Erfaringer fra tidlig i livet har betydning for senere psykisk helse. Barn har grunnleggende behov for menneskelig kontakt, spesielt kontakten som oppstår i nære og stabile relasjoner. Barns evne til å regulere egne følelser kan ikke utvikles i et tomrom eller i relasjon til hvem som helst. Emosjonell utvikling skjer i relasjon til nære og trygge voksne og danner det viktige grunnlaget for en sunn psykisk helse. Et lite barn er ikke i stand til å regulere, trygge og roe seg selv fordi hjernen og nervesystemet ikke er ferdig utviklet.

Kjærlighet er et helt grunnleggende element for at barnet skal ha det godt og utvikle seg. Nestekjærlighet er nedfelt i barnehageloven som en av grunnverdiene i den norske barnehagen. Ifølge FNs barnekonvensjon har alle barn rett til å oppleve kjærlighet. At de voksne bryr seg og er glade for å se hvert enkelt barn, er avgjørende for kvaliteten i barnehagen. Trygghet og følelsesmessig stabilitet gir også barnet det beste utgangspunktet for å ta til seg læring.

Steinerpedagogikken bygger på at barn i barnehagealder i stor grad lærer gjennom å være sammen med voksne som de har trygge og gode relasjoner til, voksne forbilder de kan speile seg i og derav intuitivt etterlikner. Hva og hvordan medarbeiderne utfører sitt arbeid i barnehagen har derfor stor betydning for og innvirkning på barns læringsprosesser. Steinerpedagogikken betoner handlinger fremfor verbale forklaringer. Dette betyr ikke at den voksnes språk ikke er viktig, men at det alltid må følges opp av logiske handlinger og en væremåte som samsvarer med den kroppslige og følelsesmessige formidling. Formålet med det metodiske prinsippet om forbilde og etterligning er en godt gjennomtenkt og tidsmessig vel dosert tilrettelegging av muligheter. Som et av steinerpedagogikkens grunnprinsipper er den frie etterligningen en avgjørende forutsetning for utvikling av en fri og sosialt innstilt personlighet senere i livet.

Personalet skal være lydhør for barnas uttrykk og imøtekomme deres behov for omsorg med sensitivitet.

(Rammeplan, 2017)

Bevissthet om voksenrollen er derfor en sentral oppgave som både forutsetter kunnskap om tilknytning og relasjonsbygging, men også innsikt i egen væremåte. Steinerpedagogikken legger stor vekt på den voksnes evne til å stadig være i bevegelse, refleksjon og utvikling, som en del av egen selvdanning. Dette er en prioritert oppgave i steinerpedagogikken. At den voksne er tilstede og samtidig i bevegelse henspiller på en estetisk væremåte som bygger på følelsesmessig engasjement og iakttagelse av barnet som utgangspunkt for et dynamisk samspill mellom barn og voksen. Med en estetisk væremåte menes her både et følelsesmessig engasjement og lydhørhet for barnets behov og uttrykk, glede, humor og en kunstnerisk tilnærming både i relasjonsbygging og formidling. Gjennom steinerbarnehagenes sterke vektlegging av estetiske opplevelser gjennom hele barnehagedagen kan barn og voksne hjelpe hverandre til å knytte sterkere følelsesmessige bånd. Den estetiske og kunstneriske praksisen er derfor en viktig del av relasjonsarbeidet i en steinerbarnehage.

Medarbeiderne skal arbeide med:

- å skape en tilstedeværende og kjærlig relasjon, tuftet på positivt og personlig følelsesmessig engasjement, til hvert eneste barn
- at hvert enkelt barn skal få oppfylt sitt behov for nærhet og voksenkontakt
- å være bevisst sin rolle og væremåte som grunnlag for barns etterligning
- å anerkjenne og respektere barnas integritet og personlighet
- at hvert enkelt barn skal få hjelp til å bearbeide vonde opplevelser
- å tilegne seg kunnskap om barns utvikling
- å ha kunnskap om tilknytning og å bruke denne kunnskapen i møte med barna
- sin egen selvdanning og ta til seg ny kunnskap både teoretisk og i møte med det enkelte barn
- sin egen estetiske formidlingsevne både følelsesmessig og kunstnerisk

Foto: Freddy W/ke

Man oppdrar og veileder barnet ikke kun gjennom det man gjør, men også gjennom det man selv føler og det man selv tenker.

Rudolf Steiner

Foto: Simon Jeppesen

Sansepleie

Sansepleie dreier seg om medarbeidernes tilrettelegging, aktive handlinger og estetiske valg for å gi barna en rikest mulig sanseerfaring i barnehagen. Sanselæren i steinerpedagogikken beskriver de erfaringer mennesker gjør i omgivelsene, med andre mennesker og med vår egen kropp.

Barna skal få undersøke, oppdage og forstå sammenhenger, utvide perspektiver og få ny innsikt. Barna skal få bruke hele kroppen og alle sanser i sine læringsprosesser.

(Rammeplan, 2017)

Rudolf Steiner utarbeidet en sanselære med flere sanser enn de vanlige fem og et sanseapparat som går utover det rent fysisk målbare. Steinerpedagogikken forholder seg til at barna trenger erfaringer med alle sanser for en sunn og god utvikling. Barnet mottar sanseintrykk gjennom syn, hørsel, lukt, smak og berøring, men også gjennom samspill med andre mennesker, i lek, når det øver balanse, får erfaring med språk eller når det danner egne indre forestillinger i eventyrstunden.

Sanseerfaringer er inntrykk og erfaringer som oppstår ved utforskning av verden. Erfaring gjennom egne sanser hjelper barna til å bli kjent med seg selv og sin egen kropp i forhold til verden og menneskene rundt seg. Medarbeidernes kunnskap og observasjoner av barna, samt bevissthet om kvaliteter og materialer er et viktig utgangspunkt ved utforming av alt fra barnehagens fysiske omgivelser, dagsrytme, aktiviteter, måltider og ved valg av lekemateriell. Et tydelig uttrykk for dette er at nesten alt leketøy som finnes i steinerbarnehagene er utformet i naturmaterialer hvor det er opp til barnets fantasi å bestemme endelig uttrykk eller funksjon. Rommenes utforming, fargevalg og innredning og tilrettelegging av uteområdet er også viktige deler av sansepleien i en steinerbarnehage. Men fremfor alt får barna sterke sanseintrykk via samspill med de voksne i helt vanlige hverdags situasjoner. Det er derfor viktig å ta hensyn til dette i stelle- og påkledningssituasjoner og i samtaler med barna. Sanseintrykk oppstår og sanseerfaringer tilegnes hele tiden, dette forutsetter konstant bevissthet og tilstedeværelse fra medarbeiderne.

Tilrettelegging for kroppslig aktivitet er en svært viktig del av sansepleien i barnehagealder. Medarbeiderne må legge til rette for at alle barn skal få mulighet for motorisk utfoldelse etter alder, modenhet og forutsetninger. Erfaringer med naturen er en viktig del av sansepleiens tilrettelegging. Ved lek i naturen blir barna via sansene kjent med naturens skiftende vær og årstider. Dette gir mulighet for mange varierte sanseopplevelser; følelsen av varm sand mellom hendene, våt sand, kald snø, gjørme, tørre høstblader som knitrer når vi trår på dem, og duften av våt jord eller blomster. Berøring, rytmer og bevegelse virker sammen med utviklingen av sosiale og kognitive ferdigheter. Dermed får opplevelser ute i naturen, leken og de kunstneriske aktivitetene en utvidet pedagogisk betydning. Læring med kroppen gir livsnære erfaringer og skaper et viktig grunnlag for at teoretisk og praktisk kunnskap skal kunne smelte sammen og stå i et balansert forhold.

Måltidene har en helt sentral rolle i sansepleien i steinerbarnehagen. Dette gjelder uavhengig av den enkelte barnehages muligheter til å dyrke eller tilberede mat. Både dyrking, matlaging og måltider gir gode muligheter for varierte sanseopplevelser. Barna får ta del i alle prosesser fra frøet sås og poteten settes i jorda, til avlingen er klar for innhøsting. Forberedelse til måltid byr på mange meningsfulle aktiviteter; vasking, skrelling og kutting av grønnsaker, elting og baking, røre i gryta, smake til med krydder, og tilslutt dekke et vakkert bord for felles måltid. Når maten tilberedes og nytes i fellesskap, får barna også disse opplevelsene sammen, noe som kan styrke følelsen av tilhørighet og trygghet i gruppa. Også et matpakke måltid bør gjøres til en felles opplevelse med en samlende start og avslutning. En matpakke hjemmefra kan også for noen barn fungere som en følbar sammenheng mellom hjem og barnehage og bidra til økt forståelse for ulike vaner og kulturer.

Medarbeiderne skal arbeide for:

- å ha kunnskap om sansene og sansepleie
- å legge til rette for at barna skal få rike erfaringer med alle sansene
- å vektlegge barnas sansepleie ved utarbeidelse av rutiner og gjennomføring av daglige oppgaver og prosjekter
- å legge vekt på barnets opplevelse ved utforming av omgivelser, matlaging og utvelgelse av materialer og leketøy
- å legge til rette for mest mulig bruk av naturmaterialer
- å sørge for at alle barn får motoriske utfordringer tilpasset sitt nivå
- å gi barna muligheten til å erfare natur og ubearbeidede lekeområder
- å anerkjenne at sanseintrykk kan være voldsomme og utmattende og derfor å gi barna ro til å fordøye disse inntrykkene.

Foto: Rikke Kjensli

Foto: Marte Stegarud

Rytmer

Rytme handler om vekslingen mellom to motsatte kvaliteter eller aktiviteter som gjentas i et mønster. Steinerpedagogikken ser rytme som et bærende prinsipp i alle livsprosesser, og mennesket kan sees på som en rytmisk organisme som veksler mellom hvile/søvn og aktiv/våken tilstand. Pusten veksler mellom inn- og utånding i et rytmisk forløp. Kunnskap om naturens rytmer blir slik et pedagogisk virkemiddel i steinerbarnehagene.

Barn er i større grad enn voksne avhengige av gjenkjennelige rytmer og rammer for å oppleve trygghet, siden små barn ikke har utviklet abstrakt forståelse og begreper om tid. Rytmegjentakelse brukes helt bevisst som pedagogiske virkemidler for å skape forutsigbarhet og ro, og som grunnlag for å kunne skape gode vaner. Det bør være en god veksling mellom voksenstyrte og barneinitierte aktiviteter gjennom dagen. En gjenkjennelig rytme gir også en god ramme for improvisasjon og kreativitet gjennom muligheten til å bryte med faste mønstre og forventninger.

I en steinerbarnehage erfarer barnet raskt at dagsrytmen er ganske lik hver dag. Aktiviteter gjennom dagen og uka har samme faste rekkefølge som barnet kan orientere seg etter. Når barnet gjenkjenner hva som kommer etter hverandre gjennom dagen eller uka, er rytmen med på å skape en trygghet som gir grunnlag for å ta til seg kunnskap og læring. Dermed kan barnets energi i større grad brukes i lek, sosiale og kreative prosesser.

Prinsippet om rytme preger også avgrensede aktiviteter, som for eksempel i den voksenledede ringleken (nærmere beskrivelse i kapitlet om kulturformidling). I ringleken er det gjerne en veksling mellom små og store bevegelser, rask og langsom rytme, lav og høy lyd. I barnas lek kan man også se variasjon mellom rolig og mer aktiv lek.

Overganger i løpet av dagen markeres med tydelige signaler og ritualer, for eksempel kan det ringes i en bjelle, de voksne begynner å synge en fast sang, lys tenner og slukkes. Faste tider, rekkefølge og overgangsritualer skaper ro, sammenheng og forutsigbarhet for barn.

Personalet skal ivareta barnas behov for fysisk omsorg, inkludert behov for ro og hvile.

(Rammeplan, 2017)

Foto: Freddy Wike

Foto: Rikke Kjensli

Variasjonen mellom dagene i uka kan handle om å ha en fast ukemeny eller ukentlige kunstneriske aktiviteter som hjelper barna til å orientere seg i ukas løp. Årets rytme kan synliggjøres og bekreftes gjennom å bygge opp et «årstidsbord» hvor elementer fra naturen hentes inn. Årets rytme markeres med fester knyttet til naturens gang og høytider. Årstidsfestene bygger både på tradisjoner og fornyelse. Elementer som gjentas år etter år skaper etter hvert forventninger og sanseopplevelser som setter seg i kroppen og blir en del av barnets dannelsingsprosess.

Bruken av de rytmiske prinsipper som grunnlag for å skape trygghet og forutsigbarhet i barnehagelivet, gir også rom for improvisasjon. At barna av og til opplever at den faste rammen avvikes for å gjøre noe helt annet, kan virke berikende på deres kreative evner og deres syn på muligheten til å bryte med vedtatte normer og regler.

Medarbeiderne skal arbeide for:

- å ha kunnskap om viktigheten av forutsigbarhet og rytme for barn
- å legge en dagsrytme som passer for barna i gruppa
- at barnehagedagene har en fast og forutsigbar rytme
- at alle barn får muligheten til å veksle mellom høy og lav aktivitet i løpet av dagen
- at barna får tilstrekkelig mulighet til ro og hvile
- å ha kunnskap om naturens rytmer slik at årstider og årets rytme er merkbar for barna
- å gi rom for improvisasjon i barnehagehverdagen ved noen ganger å bryte med den vante rytmen

Foto: Simon Jeppesen

Lek

Leken er for et barn den aller viktigste aktiviteten i barnehagen. Den er barnets egen arena for livslyst, fantasi, vennskap og relasjoner samt språklig utvikling. Forskning bekrefter at lek tidlig i livet er viktig for å bygge kreative egenskaper og evne til samarbeid, også med forskjelligtenkende. I leken kan barna bearbeide både kroppslige og følelsesmessige inntrykk fra barnehagen og ellers i livet.

Leken skal ha en sentral plass i barnehagen, og lekens egenverdi skal anerkjennes.

(Rammeplan, 2017)

I steinerbarnehagene legges det stor vekt på å gi rom for barnas frie initiativ og lek. Lek blir ofte beskrevet som lystbetont, frivillig og spontan. Lek er en del av livet for alle mennesker, men fremstår som en helt livsnødvendig del av barndommen. Leken har stor verdi i seg selv, blant annet med tanke på den begeistring og engasjement som skapes hos barnet. I leken finnes et unikt potensial for lyst, humor og glede. Dette potensialet er selve drivkraften for utvikling, danning og læring.

Gjennom å skape gode muligheter for lek utvikles relasjoner, vennskap og sosial kompetanse hos barn. Alle mennesker har behov for tilhørighet og vennskap, og det gir trygghet å ha en å være ekstra glad i, en å ha det gøy med, en å dele interesser med eller en å fortape seg i leken med. Barnehagemedarbeiderne skal bidra til at leken blir positiv for alle involverte barn og at ingen blir utsatt for begynnende mobbeatferd, utestenging eller maktmisbruk. Mobbing og maktmisbruk kan også forårsakes av voksne, om de ikke er sin rolle og sitt ansvar bevisst.

I leken lærer barnet å håndtere motstand og konflikter, noe som krever tilstedeværende medarbeidere som kan balansere mellom å holde seg i bakgrunnen og å gripe inn når det er nødvendig. Når medarbeiderne går inn i leken skal det skje på barnas premisser, som medspiller for å bistå barnet i å mestre ulike lekesituasjoner. For eksempel kan et barn trenge hjelp til å tolke signaler fra andre barn, forstå hva som skjer og få oversikt i leken. Medarbeiderne kan også bistå barnet med å gi uttrykk for tanker, meninger, ønsker og intensjoner slik at det blir en aktiv deltaker i leken. Erfaringene kan bidra til at barnet styrker sin egen lekekompetanse.

Medarbeidernes arbeid og aktivitet (nærmere beskrevet i kapitlet om voksenrollen) gir inspirasjon til barnas lek. I mye av rolleleken som utspiller seg i barnehagen, kan en se at barna etterligner de voksnes hverdagslige gjøremål. Noen ganger kan situasjonene gjenspeiles direkte i leken, for eksempel gjennom at barna leker at de lager mat, steller barn, går på jobb, kjører buss eller tog. Andre ganger er det de voksnes bevegelsesmønster eller følelsesstemning som hermes, for eksempel hvordan de voksne gjesper og strekker kroppen når de er trøtte eller hvordan de endrer intensiteten i stemmen når de har det travelt.

I steinerbarnehagene legges det stor vekt på utforming av gode lekemiljøer som inspirerer til lek med ulik grad av aktivitet og konsentrasjon. Inne kan det være små kroker med møbler, kjøkkenutstyr, dukker med klær og senger. Det kan være kroker for konstruksjonslek og figurer, dyr og kjøretøy. Lekene som tilbys er i hovedsak utformet av naturmaterialer (tre og ulike tekstiler) og skal være av en slik art at barna kan bruke fantasien til å skape sin egen lek. Treklosser i ulike størrelser og fasonger, leketeppe, tøydukker eller kurver med utkleddningsklær kan brukes til ulike lekescenarier og åpner opp for varierte lekemuligheter.

Uteleken er ofte mer grovmotorisk enn inneleken, mer preget av stor aktivitet, risiko og gjerne med høyere støynivå. Dette skaper variasjon og dynamikk i barnas lekeerfaring. I møte med naturen og organiske omgivelser kan hvert enkelt barn finne egnede utfordringer. På denne måten kan barna oppleve glede, mestring og tillit til egen kropp. Forskning på barns lek i naturen er samstemt på at barn som får leke mye ute i naturen utvikler bedre koordinasjon, muskelstyrke og balanse. De opplever også økt trivsel, bedre sosialt miljø og færre konflikter seg imellom. Den fysiske og psykiske helsen hos barn styrkes gjennom lek og aktivitet i naturen. Det er derfor helt sentralt å tilby alle barn tilgang til naturopplevelser.

Å få bearbeidet inntrykk og egne følelser gjennom sin fantasi er viktig. Barn som mister denne muligheten kan få problemer med å kanalisere sine frustrasjoner og sitt sinne. Måten medarbeiderne møter barna på i ulike leker og aktiviteter sier noe om hvilken verdi den aktuelle leken tillegges. Hvis for eksempel høyløst og voldsom lek alltid avledes til noe stillesittende, sendes det signaler om at rolig aktivitet verdsettes høyere og evnen til å sitte stille mer enn å springe. Medarbeiderne bør derfor aktivt diskutere hvordan de observerer og verdsetter ulike typer lek og hvordan de sammen kan tilrettelegge for et rikt lekemiljø i steinerbarnehagen.

Medarbeiderne skal arbeide for:

- å tilegne seg kunnskap om ulike former for lek og dens betydning for barns utvikling
- å legge til rette for lange økter med lek så barna får tid til å fordype seg i leken
- å tilby inspirerende og varierte lekemiljøer både ute og inne så alle får utfordringer etter alder og modenhet
- å være støttende tilstede i barnas samspill slik at alle barn kan oppleve tilhørighet og trivsel i sin egen lek
- å risikovurdere omgivelsene slik at barna kan få ta fysiske sjanser og utfordre seg selv i leken
- å skape trygge rammer der barna kan utforske sine egne kroppslige grenser
- at leken blir positiv og at begynnende mobbeatferd, utestenging og maktmisbruk stoppes og arbeides med

Foto: Freddy Wike

Det som livets senere alvor krever og som livets senere alvor vever inn i arbeid, det blir hos barnet virksomt som lek, men som lek som først og fremst er fullt alvor for barnet.

Rudolf Steiner

Foto: Freddy Wike

Foto: Rikke Kjensli

Danning

Danning forener barnets individuelle og sosiale utvikling. I steinerpedagogisk sammenheng hvor man arbeider med barnets vilje, følelse og tanke i et balansert forhold, er alle disse områdene en viktig del av dannelsesprosessen. I barnehagealder er viljen sterkt forbundet med fysiske behov og velvære. I steinerbarnehagene legges det derfor vekt på å støtte barnets viljeutvikling.

Gjennom samspill med andre barn og voksne, gjennom de tre pedagogiske grunnprinsippene (voksenrollen, sansepleie og rytmer), og gjennom deltagelse i praktisk og kunstnerisk arbeid med hånd og kropp, utvikles viljen fra en urkraft til en mer moden handlingskompetanse. Denne dannelsingsprosessen øker forståelsen og respekten for egne og andres behov og grenser.

Danning kan ikke skje uten samspill med omgivelsene, det er i samspill og relasjoner med andre mennesker at vi formes som individer. I møte med medmennesker øves og utvikles barnets sosiale kompetanse og empati. Barnet får gjennom sosialt samspill med andre barn og voksne opplevelser og erfaringer med å delta i et fellesskap, ytre egne meninger og tilpasse seg gruppen. Barnet blir kjent med seg selv ved å kjenne på de kanskje motstridende følelsene som følger med å måtte gi slipp på noe eller dele, for at andre mennesker også skal få det de trenger og ha det bra. Dette er viktige erfaringer på veien til å bli medborger i et demokratisk og bærekraftig samfunn.

I steinerbarnehagen arbeider vi med dannelsingsprosessen fremfor alt gjennom at barna hver dag får god tid til å fordype seg i lek sammen med andre barn, men også gjennom deltagelse i hverdagslige gjøremål og kunstneriske aktiviteter ledet av de voksne. Gjennom deltagelse i hverdagslivets rutiner utvikler barnet sin vilje og evne til utholdenhet. Barnets forventning, undring og opplevelse av takknemlighet øves for eksempel gjennom øyeblikk av stillhet, små ritualer og tenning av lys samt feiring av de ulike årstidsfestene.

Noen oppgaver i hverdagen er situasjons- og sesongbetont, og bærer ikke preg av rutine, for eksempel våronn i kjøkkenhagen eller hyttebygging på turplassen. Når de voksne tar initiativ til en ekstraordinær prosess, kommer ofte barna uoppfordret og vil være med, og arbeidet blir preget av fellesskap og pågangsmot. Opplevelse av mestring stimulerer barnas arbeidsglede og skapende vilje.

Barnehagen skal støtte barna i å forholde seg prøvende og nysgjerrig til omverdenen og bidra til å legge grunnlag for modig, selvstendig og ansvarlig deltagelse i demokratiske fellesskap.

(Rammeplan, 2017)

Det er naturlig at små barn har en umoden vilje og handler ut i fra lystprinsipp, og ikke ut i fra fornuft, samvittighet og nestekjærlighet. Med en moden vilje kan man forstå andre mennesker, og utsette egen lyst, behov og ønsker. Dette er noe som utvikles over tid og ikke noe man nødvendigvis kan forvente av små barn. Fokus på empati og nestekjærlighet er likevel en viktig del av dannelsesarbeidet i barnehagen og gir et viktig grunnlag for barns gryende etiske og moralske kompetanse. Danning av en moden vilje gir grunnlag for senere utvikling av selvstendig dømmekraft og tilegnelse av teoretisk kunnskap.

Barnehagen er barnets første arena for fellesskap og samhandling utenfor hjemmet. Barnet skal i løpet av oppveksten lære seg alt som kreves av en voksen samfunnsborger. Denne læringen begynner i barnehagen. Barna skal lære å ta hensyn til andre, hjelpe de som trenger det og dele med hverandre. Denne læringen får barna gjennom lek og samhandling, ved å måtte vente på hverandre og ved å hjelpe til med praktiske oppgaver og husarbeid. Fortelling, sang og kunstneriske aktiviteter, utflukter, prosjekter og arbeid gir barna en følelse av samhold og fellesskap.

Medarbeiderne skal arbeide for:

- å anerkjenne barnets lyst og følelser gjennom å sette grenser uten å krenke barnets integritet
- å øke bevisstheten om sin påvirkning på barnas danning gjennom egen væremåte, holdninger, kunnskaper og handlinger
- å skape tid og rom for barnas frie initiativ og lek i samspill med omgivelsene
- å gi barna erfaring med å være en del av et fellesskap
- å skape forutsigbare rytmer, små ritualer, gode vaner og holdninger i hverdagen
- at barna får muligheten til å ta del i hverdagslige gjøremål og prosesser som viser at alt tar sin tid
- å støtte barns individuelle dannelsesprosess
- at alle barn føler seg inkludert og akseptert selv om de er ulike

Foto: Freddy Wilke

Foto: Hjerring ny steiner

Foto: Mari Rise Knutsen

Medvirkning

Medvirkning – å virke med – vil si at barnet har påvirkning på sin egen barnehagehverdag, både bevisst og ubevisst. Å medvirke betyr ikke nødvendigvis å få velge eller bestemme selv. Å ta barns rett til medvirkning på alvor handler om å være åpen for og oppmerksom på deres ulike uttrykksformer, kroppslig og verbalt, og om å tilpasse hverdagen og ulike aktiviteter ut i fra barnas behov, ønsker og interesser.

Gjennom samtale og lyttende dialog legger barnehagemedarbeiderne til rette for at barnet blir sett og hørt og opplever seg som en betydningsfull person i fellesskapet. Denne dialogen krever en individuell tilnærming og forståelse fra den voksnes side, da barn i ulik alder ytrer seg på ulike måter. Steinerpedagogikkens intensjon om å ta vare på barnets individualitet kommer til uttrykk også i arbeidet med medvirkning.

Aktiv medvirkning: Store deler av dagen i en steinerbarnehage er viet leken. Selve målet med leken er at barnet skal medvirke: at det skal skape sin egen dag for på den måten å utvikle sin fantasi, kreativitet og sine sosiale evner. Barna skal også oppleve medvirkning i sin dag og sine omgivelser for eksempel ved mulighet for deltagelse i praktiske gjøremål og husarbeid.

Ubevisst medvirkning: Det enkelte barns nærvær i gruppa er med å forme dagen og året gjennom medarbeidernes bevisste arbeid. Alle pedagogiske avgjørelser må tas med bakgrunn både i enkeltbarn og gruppa som helhet. Pedagogiske aktiviteter som ringlek, eventyrfortelling og kunstneriske prosjekter skal planlegges og gjennomføres med utgangspunkt i den enkelte barnegruppen og deres behov. Voksne som til enhver tid viser at de ser barna og gir tilpasset tilbakemelding, bidrar til å støtte opplevelsen av innflytelse og medvirkning.

Barnets mulighet til å uttrykke seg: Barna uttrykker seg gjennom lek. Viktigheten av å observere barn i lek kan ikke overvurderes. Her gir barnet tydelig uttrykk for både trivsel og utvikling. Barna uttrykker seg også gjennom kunstnerisk og praktisk arbeid. De voksne skal ha bevissthet rundt dette.

Barnehagen skal være bevisst på barnas ulike uttrykksformer og tilrettelegge for medvirkning på måter som er tilpasset barnas alder, erfaringer, individuelle forutsetninger og behov.

(Rammeplan, 2017)

For de minste barna er gråt, matlyst og søvn variabler for å måle trivsel. Et lite barn skal ikke gråte alene eller måtte trøste seg selv. Gråt er et legitimt uttrykk og skal tolereres, men barnet skal trøstes og trygges. De verbalt sterkere barna kan selv uttrykke med ord hva de føler og opplever, men de voksne må likevel evne å se forbi ordene og lete opp hva barnet egentlig mener.

Barnets vurdering av barnehagen: Barn vurderer alle aspekter av sitt liv på en annen måte enn voksne. De uttrykker seg både verbalt og non-verbalt. Medarbeiderne skal kunne avlese barnets vurdering gjennom å observere barnets trivsel og utvikling på alle områder. Grappa som helhet kan også gi vurdering som kan måles i hvordan opplegget treffer grappa. Barnas vurdering kommer også til syne i samtaler med foreldrene.

Demokrati: Barnet skal føle at det er en del av et fellesskap i barnehagen. Medarbeiderne skal jobbe for at alle barn føler seg velkomne og betydningsfulle og finner sin plass i grappa. Det er medarbeidernes ansvar å ta barnas integritet og personlighet på alvor.

Medarbeiderne skal arbeide for:

- å bli kjent med hvert barns ulike uttrykksformer
- at alle barn føler seg hørt og sett
- å tilpasse aktiviteter og rutiner til de barna som er i grappa
- å vurdere barnas og grappas behov og forutsetninger under planlegging av ringlek, eventyrstund og andre kunstneriske aktiviteter

Foto: Rikke Kjensli

Foto: Rikke Kjensli

Foto: Rikke Kjensli

Kulturformidling

Steinerbarnehagene legger stor vekt på kulturformidling gjennom aktiv bruk av sanger, regler og eventyr samt et stort spekter av håndverk og kunstneriske aktiviteter. Ideen er at en kunstnerisk formidling i vid forstand skal gjennomstrømme hele barnehagedagen. Tanken om en kunstnerisk praksis og kunstnerisk holdning til arbeidet i barnehagen kommer til uttrykk i alle de tre grunnprinsippene: Voksenrollen, sansepleie og rytmer.

Barnehagen skal formidle verdier og kultur, gi rom for barns egen kulturskaping og bidra til at alle barn får oppleve glede og mestring i et sosialt og kulturelt fellesskap.

(Lov om barnehager)

For barnehagebarn er en rik kunstnerisk formidling det viktigste elementet for å skape mening og sammenheng i den kunnskap og læring de tar til seg. Steinerpedagogikken vektlegger å knytte læringserfaringer sammen med kroppslig og følelsesmessig bearbeiding som et helt nødvendig grunnlag for å kunne utvikle varig og meningsfull kunnskap.

Barnekultur er et vidt begrep som favner alt fra barns egne kulturuttrykk, sangleker og regelleker til felles kulturelle referanser fra litteraturen og populærkulturen. Humor, vitser og gåter er også en viktig del av barns egen kultur. For et par generasjoner siden lærte barn disse referansene av hverandre «ute i gata». I dag er majoriteten av norske barn i barnehagen daglig, og barnas hovedarena for lek og barnekultur er flyttet fra gater og løkker og inn i barnehagene. Medarbeiderne i barnehagen har derfor et medansvar for å bringe barnekulturen videre til kommende generasjoner. På samme tid må også barns egen kulturskaping anerkjennes og stimuleres slik at barnekultur ikke blir et statisk begrep.

Ringleken, eller ringen, er en daglig samlingsstund som i hovedsak består av sanger og vers preget av årstidene, naturens forvandlinger og fester som forberedes. Samlingen omtales som ringen etter den fysiske formen samlingen har. Det å stå eller sitte i en ring er fellesskapsbyggende fordi alle kan se hverandre og medarbeiderne kan ha øyekontakt med alle barna underveis. Sanger og leker fra både den tradisjonelle barnekulturen, folkemusikkarven og steinerpedagogisk tradisjon læres inn i fellesskap i ringen. Et viktig element i den steinerpedagogiske tradisjonen er den pentatone musikken med mange sanger laget spesielt for bruk i barnehagen. Vers og sanger følges av meningsfulle bevegelser som understøtter rytme og handling. Bevegelsene fungerer da som støtte for innlæring og forståelse av språk og innhold i tekstene. Ringen bør være rytmisk i sin oppbygging, det vil si at det veksles mellom store og små bevegelser og at utvidende, kaosskapende innhold følges av samlende innhold. Barnegruppens behov og forutsetninger skal alltid ivaretas og legges til grunn når ringen planlegges. Den samme ringen brukes jevnlig over en lengre tidsperiode. Ringen bør rammes inn av en fast begynnelse og slutt og får på denne måten også en gjenkjennelig og rituell funksjon.

I mange barnehager er eurytmi et eget tilbud i løpet av ukerytmen. Eurytmien kan kalles en bevegelseskunst som gir mulighet til å uttrykke språklige og musikalske elementer gjennom samsvarende bevegelser. På samme måte som ved ringleken, understøtter eurytmidansen barns naturlige glede og behov for rytmiske, musikalske bevegelser og kan derfor være en god støtte til barnets utvikling.

Den muntlige fortellertradisjonen står sentralt i steinerbarnehagene. Gjennom historier og folkeeventyr dannes felles referanserammer som gir unike muligheter for lek og samspill mellom barn. På småbarnsavdelingene kan historier fortelles ved naturlige samlingspunkter som måltider eller én-til-én-situasjoner. Når barna blir større, introduseres daglig eventyrstund som et tillegg til den spontane fortellingen i hverdagssituasjoner. I all hovedsak fortelles folkeeventyr i eventyrstunden. Dette er historier som er overlevert gjennom utallige generasjoner med budskap om hvordan man kan klare seg i livet på ærlig vis i kampen mellom det gode og det onde. Under utvelgelse av eventyr skal medarbeiderne ta utgangspunkt både i gruppen og enkeltbarna for å vurdere hva barna tåler og trenger av tematikk, oppbygging, spenning og lengde. Ved at eventyret gjentas over en periode gis barna god anledning til å fordype seg i fortellingen og språket, og de får dermed mulighet til å utvikle både fantasi og forestillingsevne.

Den voksnes formidlingsevne er tett forbundet med kjennskap og tilknytning til historien og evnen til å bruke sin egen forestillingsevne. Den som forteller frigjort fra tekst og bilder vil kunne være ekstra oppmerksom på lytternes mottakelse og reaksjoner på historien. I perioder brukes bordteater (konkretisering og visualisering med figurer og rekvisitter) for å hjelpe barna til å oppfatte historien, skape forståelse for ord og begreper, og som en støtte for å danne egne indre bilder. Dette er spesielt aktuelt ved introduksjon av eventyrstund og fortellerkunst. Noen ganger kan de eldste barna få i oppgave å styre dukkene/figurene og si replikker, til glede for fellesskapet.

Et tydelig pedagogisk element i steinerbarnehagene er feiringen av fester knyttet til årstidenes skiftninger, så vel som feiringen av kulturelle fester. Dette både for å skape kulturell tilhørighet og som et rytmisk prinsipp i selve årsløpet. I hverdagen forberedes festene som bygger opp mot en høytid. På denne måten henger fest og hverdag tett sammen, de utgjør en helhet som gjensidig betinger hverandre. Årstidsfestene gir mulighet til å forsterke og berike barnets opplevelser både av naturens mangfold og kulturelle verdier og innhold. Dette sees på som et viktig danningselement i steinerpedagogikken. Kulturformidling og danning er derfor sterk forbundet med hverandre.

Barn med flerkulturell bakgrunn har på lik linje med etnisk norske barn behov for å oppleve tilhørighet gjennom felles referanserammer. Det er medarbeidernes ansvar å legge til rette for at kulturelt mangfold blir en berikelse for alle. Det er viktig for alle barn å føle seg hjemme i barnehagen, å oppleve seg selv som verdifulle og å se at deres foreldre gjør noe riktig. Hjemmet og foreldrene er det viktigste i barnets liv. Medarbeiderne bør legge til rette for at det skapes felles referanserammer, og at barn får overført felleskulturelle referanser.

Samlet sett skal barn i steinerbarnehagen oppleve et rikt estetisk uttrykk og variasjon i musikk, kunst og håndverk gjennom barnehagedagen.

Foto: Freddy Wike

Medarbeiderne skal arbeide for:

- å inkludere og gi rom for barnas egne kulturuttrykk, enten de kommer hjemmefra eller fra litteratur og populærkultur
- å skape felles referanserammer
- å gjøre seg kjent med norske og internasjonale folkeeventyr, samt folkeeventyrenes historiske bakgrunn
- å beherske kunsten å fortelle muntlig – både innøvd og spontant
- at barn lærer leker og sanger både fra den tradisjonelle barnekulturen og steinerpedagogisk tradisjon
- å ivareta og stimulere barns iboende musikkglede gjennom aktiv bruk av sang og musikk gjennom hele barnehagedagen
- å skape gode estetiske opplevelser av høytid og fest og gjennom de ulike årstidsfestene

Foto: Kristine Nyborg

Fagområdene

Barnehagemedarbeiderne har ansvar for å stimulere barnas utvikling og gi hvert enkelt barn omsorg, aksept og trygghet. Barn tilegner seg hele tiden erfaringer gjennom opplevelser og sanseerfaringer. Læringen skjer uten at barnet nødvendigvis er bevisst på det eller har begreper om hva som er læring og hva som er lek. Prinsippet om fra hånd til hode gjelder alt arbeid i steinerbarnehagene. Det er ved å erfare med hele kroppen barnet senere danner sin kognitive forståelse og kan oppleve sammenheng.

Rammeplan for barnehagen deler barnets erfaringsverden opp i sju fagområder:

- Kommunikasjon, språk og tekst
- Kropp, bevegelse, mat og helse
- Kunst, kultur og kreativitet
- Natur, miljø og teknologi
- Antall, rom og form
- Etikk, religion og filosofi
- Nærmiljø og samfunn

I steinerbarnehagene ser man på fagområdene som helhetlige kompetanseområder. Områdene grenser inn til og overlapper hverandre og skal utgjøre en sammenhengende helhet for barna. På samme måte som steinerpedagogisk praksis i barnehagealder er mer opptatt av læring gjennom handling og undring enn ved absolutte faktasvar, kan man si at prosessen er viktigere enn produktet. Det å være medskapende og i utvikling stimulerer det kreative potensialet og da kan gjerne sluttresultatet bli noe annet enn man hadde planlagt. Denne uforutsigbare prosessen er verdifull i seg selv og spesielt i barnehagealder hvor undring og utforskning bør stå i fokus. Barnets undring ivaretas ved å overlate til barna å oppdage sammenhenger og sannheter. Gjennom prosess vil barna erfare hvordan ting og fenomener henger sammen, som opplevelsen av gul og blå maling som flyter sammen til en helt ny grønn farge. Medarbeiderne skal tilrettelegge for situasjoner som stimulerer barnas nysgjerrighet både i lek og i voksenstyrte aktiviteter som daglig arbeid og kunstneriske oppgaver. Når barna undrer seg og finner løsninger selv, kan forskertrang og lærelyst vekkes og gi utbytte resten av livet.

Barnehagen skal se fagområdene i sammenheng, og alle fagområdene skal være en gjennomgående del av barnehagens innhold.

(Rammeplan, 2017)

Grunnprinsippene om voksenrollen, sansepleie og rytmer gir retning for og preger alt pedagogisk arbeid innenfor fagområdene. Arbeid med fagområdene skal skje på barnas premisser. Når barnas initiativ er utgangspunktet for møtet med og erfaring med de ulike områdene, gir det er godt utgangspunkt for meningsfulle opplevelser. Medarbeiderne skal støtte opp om barnas initiativ gjennom engasjement, åpne spørsmål og handlende oppfølging. Steinerpedagogikken ønsker å stimulere til fortsatt nysgjerrighet og undring som grunnlag for videre kreativitet i voksen alder.

Medarbeiderne i steinerbarnehagene skal ha kjennskap til fagområdene og hva rammeplanen sier om disse. Planlegging av pedagogiske aktiviteter og progresjon skal gjøres ut fra en bevissthet om innholdet i de ulike fagområdene. Det er ikke et mål at barna skal bevisstgjøres om de ulike fagområdene. Dette er et viktig didaktisk og pedagogisk skille mellom barnehagen og det senere faginndelte skolelivet.

Medarbeiderne skal arbeide for:

- å bruke rammeplanens fagområder aktivt under planlegging av pedagogiske aktiviteter uten å fragmentere barnehagehverdagen
- at alle ansatte kjenner fagområdene og kan identifisere aktiviteter, voksenstyrte eller barneinitierte, som oppfyller rammeplanens intensjoner
- å anerkjenne at fagområdene ofte overlapper hverandre og at ulike aktiviteter, enten i hverdagen eller spesielt planlagt, ofte kan favne flere fagområder.
- at fagområdene og læringsmål knyttet til disse holdes i voksenbevisstheten og ikke kommuniseres til barna
- å kunne formidle til foreldre og tilsynsmyndigheter hvordan det jobbes med fagområdene og progresjon i steinerbarnehagen

Foto: Freddy Wike

Foto: Rikke Kjensli

Foto: Freddy Wike

Digital praksis

Steinerbarnehagene har ikke tradisjon for bruk av digitale verktøy ut i fra tanken om at reelle sanseerfaringer er helt sentrale for barns utvikling de første årene. Det å sanse, oppleve og føle gjennom tredimensjonale inntrykk er helt grunnleggende prosesser for et barns videre læring og utvikling. Dette synet på viktigheten av sanseerfaringer finner også bred støtte i dagens hjerneforskning.

...digitale verktøy skal brukes med omhu
og ikke dominere som arbeidsmåte.

(Rammeplan, 2017)

Dersom digitale hjelpemidler brukes, skal barnehagen tilrettelegge for en generell holdning til disse som verktøy heller enn som underholdning. I et miljø- og bærekraftsperspektiv vil det også være riktig å vise måtehold i bruk av digitale verktøy og elektronikk i en barnehage hvis det finnes gode alternative læringsmåter. Å vise barnehagebarn at det finnes alternativer til digitale verktøy (bøker, håndskrift, muntlig formidling og levende musikk), kan også være en viktig del av fremtidens digitale kompetanse.

Digitale verktøy skal ikke overta for de tradisjonelle kunstneriske og håndverksbaserte øvelsene som det legges stor vekt på i steinerpedagogikken, både som grunnlag for sanseerfaringer og som estetiske uttrykk.

Barnehagelovens § 2 fastslår at barnehagens innhold skal utformes i nært samarbeid og forståelse med barnas hjem. Foreldrene har hovedansvaret for sine barn og deres oppdragelse, det anses dermed som viktig at foreldrene har et reelt valg når det kommer til pedagogikk og digital eksponering.

I spesialpedagogisk arbeid kan digitale verktøy være nødvendige og gode hjelpemidler som kan støtte barnets utvikling, kommunikasjon og mulighet for sosialt samspill.

Medarbeiderne skal arbeide for:

- å opparbeide seg kompetanse til å være selektiv og kritisk til digitale verktøy i barnehagen
- å vurdere barnas alder, modenhet og behov før bruk av digitale verktøy
- å vise måtehold både hva gjelder mengde og bruk av digitale verktøy
- aktiv tilstedeværelse ved bruk av digitale verktøy
- å la barna ta del i en hverdag som ikke er preget av digitale medier og gi dem erfaringer med alternativene til slike medier
- å vurdere behovet for bruk av digitale verktøy opp mot miljø- og bærekraftshensyn
- å respektere at barna vokser opp i en digital verden og at slike hjelpemidler er en del av barnas hverdag enten direkte eller indirekte

Overganger

Den første overgangen fra hjem til barnehage markerer et stort skille i et barns liv. Denne tilvenningen skal være så trygg som mulig for både barn og foreldre. De individuelle behovene hos barnet og familien står sentralt i barnehagetilvenningen. Dialog, tid og tålmodighet er avgjørende elementer for å skape en god og trygg overgang. Dette krever fleksibilitet både fra barnehagen og foreldrenes side.

De voksne må være lydhøre for barnets uttrykk og reaksjoner, ta barnet på alvor, og bruke den tiden som er nødvendig ved oppstart. Steinerbarnehagene anerkjenner at tilvenning tar tid og at det viktige tilknytningsarbeidet fortsetter også etter de obligatoriske dagene sammen med foreldrene. Dette krever at medarbeiderne vektlegger både fysisk og mental tilstedeværelse som utgangspunkt for å skape god tilknytning i den nye gruppen av barn og voksne. Hjemmebesøk i forbindelse med oppstarten og/eller gjentatte besøk i barnehagen i forkant av oppstart kan være et godt utgangspunkt for gjensidig forståelse mellom hjem og barnehage. Det kan også styrke den individuelle tilpasningen i tilvenningstiden. Steinerbarnehagenes forutsigbare dagsrytme med gjentagende aktiviteter, sanger og overgangsritualer er også med på å skape trygge rammer for barnet i tiden etter oppstart.

På samme måte som barnehagestarten er barnets første erfaring med en arena utenom hjemmet og foreldrene, er barnehagemedarbeiderne i de fleste tilfeller barnas første faste tillitspersoner utenfor hjemmesfæren. Barnehagen skal fungere som et supplement til hjemmet, ikke en erstatning. I barnehagen møter barna et fellesskap utenfor familien og får erfaringer og opplevelser knyttet til dette fellesskapet. Medarbeiderne skal ta dette på alvor slik at barnehageopplevelsen utfyller hjemmeerfaringene.

Ved avdelingsbytter i barnehagen skal det legges vekt på samarbeid mellom avdelingene så barnet får en tryggest mulig overgang. Overlevering av viktig informasjon i forbindelse med overflytting og at barnet får besøke sin nye avdeling i en periode før oppstart kan bidra til at barn, foreldre og medarbeiderne opplever større trygghet. Det må anerkjennes at også et bytte fra småbarn til storbarnsavdeling er en overgang hvor enkelte barn trenger ekstra omsorg i møte med en ny barnegruppe og nye omsorgspersoner. Steinerbarnehagene legger derfor vekt på oversiktlige, faste grupper uten for mange barn per gruppe.

Leken og den forutsigbare dagsrytmen står fortsatt sentralt det siste året i barnehagen, men gjennom egne aktiviteter og oppgaver kan de eldste barnehagebarna gis utfordringer som kan skape opplevelser av ny mestring. Utfordringene må tilpasses barnets modenhetsnivå slik at barnets selvfølelse styrkes. Det er ofte mange og store følelser i sving hos barn de siste månedene i barnehagen, og da kan det være godt å fokusere på et overgangsobjekt som barnet selv kan være med på å lage. Gjennom arbeidet med overgangsobjektet gis barnet anledning til å bearbeide følelser gjennom samtaler med andre barn og voksne underveis i prosessen, og ved å kjenne fellesskap med resten av gruppen. Det får muligheten til å øve opp arbeidsutholdenhet og ansvar. Barnehagen må legge til rette for at barna får øvet opp selvstendighet i forhold til for eksempel toalettbesøk og påkledning som en del av en trygg overgang til 1. klasse. Det er likevel viktig å understreke at barnet fortsatt et barnehagebarn og skal få oppfatte seg selv som det. Også de eldste barnehagebarna skal oppleve barnehagelivets egenverdi uten for mye fokus på skoleforberedelse da dette er en oppgave som i steinerskolen er lagt til de ulike 1. klassetilbud.

Barnehagen skal bidra til at barna kan avslutte barnehagetiden på en god måte og møte skolen med nysgjerrighet og tro på egne evner.

(Rammeplan, 2017)

46

Veien videre i steinerskolen

Innholdet i 1. klasse på steinerskolen er beskrevet i skolens læreplan, selv om tilbudet også kan være lokalisert i barnehagene. Tilbudet er forankret i barnehagepedagogikken og skal fungere som en naturlig forlengelse og overgang fra innholdet i steinerbarnehagene til et videre skoleliv.

Anbefalt litteratur

- Appeli, Willi. (2003). *Menneskets sanser*. Oslo: Antropos.
- Bjørkvold, Jon Roar. (1989). *Det musiske menneske*. Oslo: Freidig Forlag.
- Brochmann, Inger. (1997). *Fortæl folkeeventyr for dine børn*. Danmark: Hernov.
- Brochmann, Inger. (1998). *Årstidsfester med leg og sang*. Ballerup, Danmark: Arché.
- Bråten, S. (2007). *Dialogens speil i barnets og språkets utvikling*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Edlund, Bente. & Thurmann-Nielsen Skeie, Ingvild. (Red.). (2015). *Steinerpedagogikk i førskolealderen. Artikkelsamling*. Oslo: Steinerhøyskolen.
- Hart, Susan. (2011). *Den følsomme hjernen*. Oslo: Gyldendal.
- Heckmann, Helle. (2007). *Barndommens baghave*. København: Elba Books.
- Kranich, Ernst Mikael. (2003). *Pedagogisk Antropologi*. Oslo: Antropos.
- Paulsen Gjessing, Eldbjørg. (2008). *Tillit og Undring*. Oslo: Kolofon forlag.
- Haugen, Synnøve. Løkken, Gunvor. & Røthle, Monika. (Red.). (2006). *Småbarnspedagogikk. Fenomenologiske og estetiske tilnærminger*. Oslo: Cappelen Forlag.
- Sommer, Dion. (2018) *Utvikling*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Steiner, Rudolf. (1994). *Barnets oppdragelse*. Oslo: Antropos.
- Steiner, Rudolf. (1994). *Menneskets tolv sanser*. Odense: Forlaget Jupiter.
- Steinerbarnehageforbundet. (2007). *Pedagogisk Plan for steinerbarnehagene*.

Lokal rammeplan for steinerbarnehagene beskriver vår tilpasning av *Rammeplan for barnehagen* til et pedagogisk alternativ og er ikke geografisk begrenset. Målet er å beskrive steinerbarnehagenes pedagogiske grunnsyn og arbeidsmåter. Steinerpedagogikken og denne planen fremskriver et holistisk kunnskapssyn hvor lekens egenverdi og barns opplevelser her og nå står i sentrum. Den anerkjenner det tause, usynlige, følelsesmessige, kroppslige, sosiale eller kulturelle som en del av vår måte å tilegne oss kunnskap på.

Målgruppen for planen er ansatte i steinerbarnehager, barnehagelærerstudenter og myndigheter, samt foreldre og alle andre som ønsker et innblikk i en steinerpedagogisk barnehagepraksis.